

Tekst i zdjęcia Katarzyna Gawlicz. Marcin Starnawski.

Aneks do reportu „To nie jest życie”. Kobiety z gospodarstwach domowych o niskich dochodach w Wałbrzychu. Badania Think Tanku Feministycznego 2009 . Kobiety i ubóstwo. Czy ktoś nas słyszy?

Wałbrzych – społeczno-ekonomiczny kontekst miejsca

Wałbrzych, liczący 122 tysięcy mieszkańców (w 2008 roku), jest drugim co do wielkości miastem województwa dolnośląskiego. W latach 1975-1998 miał status miasta wojewódzkiego, jako stolica województwa wałbrzyskiego. Obecnie jest siedzibą gminy oraz powiatu. Na skutek znacznego upadku przemysłu, w szczególności likwidacji kopalń, którą rozpoczęto w 1991 roku, i związanego z tym wzrostu poziomu bezrobocia do jednego z najwyższych w Polsce, populacja Wałbrzycha zmalała w ciągu kilkunastu lat o blisko 20 tysięcy. Jeszcze w 1991 roku miasto liczyło ponad 141 tysięcy mieszkańców.

Ogólne tło społeczno-gospodarcze

Historycznie Wałbrzych był ośrodkiem przemysłowym. Głównymi gałęziami przemysłu były górnictwo, koksownictwo i produkcja porcelany, a także m.in. przemysł tekstylny. Podstawą gospodarki regionu było do początku lat 90. wydobycie węgla kamiennego. Choć wałbrzyskie zasoby stanowiły jedynie 3% złóż całego kraju, ich znaczenie wiązało się z różnorodnością odmian węgla występujących na tym obszarze, przydatnych zwłaszcza do wyrobu koksu hutniczego i odlewniczego. Istniała też koncepcja wykorzystania wałbrzyskiego węgla do produkcji elektrod i mas akumulatorowych¹. W

www.ekologiasztuka.pl/think.tank.feministyczny

latach 80. na terenie Wałbrzycha działały trzy kopalnie („Thorez”, „Victoria” i „Wałbrzych”, wchodzące w skład Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego. W połowie ostatniej dekady PRL zainicjowano budowę nowoczesnego szybu „Kopernik”, mającego połączyć istniejące kopalnie w jeden system wydobywczy². Decyzję o przerwaniu budowy szybu podjęto na 9 miesięcy przed jego ukończeniem zaplanowanym na 1995 rok. Decyzja ta związana była z szerszym programem całkowitego zamknięcia kopalń w regionie wałbrzyskim.

Podstawą likwidacji przemysłu węglowego w Dolnośląskim Zagłębiu Węglowym była uchwała Rady Ministrów z 23 października 1990 roku, powołująca Pełnomocnika ds. Restrukturyzacji Regionu Wałbrzyskiego. Już 15 listopada kopalnie postawiono w stan likwidacji, której zakończenie zaplanowano na koniec roku 1995. Zwraca się uwagę na niejasne okoliczności polityczne tego kroku, którego oficjalnym powodem był „rachunek ekonomiczny”. Decyzja specjalnej komisji powołanej w październiku 1990 roku do oceny opłacalności dalszego wydobycia zapadła zaledwie w 7 dni, a nieoficjalnie mówi się o politycznym rewanżu liberalnych elit pierwszych rządów „postsolidarnościowych” na sprzyjającym władzy PRL regionie określanym „Czerwonym Zagłębiem”³. Tło polityczne tych wydarzeń przybliży T. Dudź: „Po wyborach w czerwcu 1989 r. do władzy w kraju doszły inne siły polityczne. Dolnośląscy górnicy nie mieli swojej reprezentacji w Sejmie. Jeszcze w czasie kampanii [w 1989 r.] (...) późniejszy senator, prof. Włodzimierz Bojarski nie ukrywał swoich pomysłów likwidatorskich wobec Dolnośląskiego Zagłębia. Gorącym orędownikiem jego likwidacji okazał się późniejszy poseł Jan Lityński, a także liczni członkowie gabinetów premierów: Mazowieckiego i Bieleckiego, odwiedzający Wałbrzych”⁴.

Likwidacja przemysłu wydobywczego spowodowała znaczący spadek ogólnej liczby zatrudnionych w Wałbrzychu: z ponad 58 tysięcy w 1989 roku do 35 tysięcy siedem lat później. W jednym tylko roku 1994 z kopalń zwolniono blisko 8 tysięcy zatrudnionych górników. Sytuację w mieście i regionie po kilku latach kapitalistycznej transformacji, tak opisują autorzy artykułu na temat historii wałbrzyskiego górnictwa: „Alkoholizm, bezrobocie, wzrastająca przestępczość i ulegająca dewastacji secesyjna substancja mieszkaniowa, którą niebawem podtopią (...) wody z zalanych kopalń, żebrzące przed sklepami dzieci i absolutny marazm – to dzisiejsza wizytówka Wałbrzycha. Do tego, podobnie jak w całym kraju, bezprawie pozostałych na rynku, niewielkich pracodawców (...)”. W całym regionie Zagłębia „najtrudniejszym był rok 1994, kiedy liczba szukających pracy na 31 XII wynosiła 87 240 osób. Potem zanotowano jej systematyczny spadek. Z końcem września 1998 r. naliczono 49 867 zarejestrowanych bezrobotnych. Wobec braku propozycji ze strony władz, ludzie po prostu opuszczają region. 3 tys. obywateli wymeldowano z samego Wałbrzycha w ostatnim kwartale roku 2004!”⁵.

Na terenie Wałbrzycha działają trzy fabryki porcelany: „Krzysztof”, „Wałbrzych” i „Książ”. Ta ostatnia w 2004 roku została postawiona w stan likwidacji, co stało się przyczyną masowych zwolnień pracowników.

Na skutek zaistnienia bezrobocia strukturalnego oraz rosnącego ubóstwa, około roku 2001 lub wcześniej, pojawili się w Wałbrzychu tzw. biedaszybnicy, na własną rękę („nielegalnie”), prymitywnymi metodami wydobywający węgiel w dostępnych miejscach w okolicznych lasach i na polach. Organizacja, a właściwie samoorganizacja pracy w biedaszybach opiera się na kilkuosobowych brygadach kopiących w samodzielnie wydrążonych „dziuplach” sięgających kilku-kilkunastu metrów w głąb ziemi. Wydobywany w ten sposób surowiec przeznaczano na użytek własny lub na sprzedaż. Liczba pracujących w biedaszybach w szczytowym momencie osiągnęła nawet 2,5 tysiąca osób, skupiając w części byłych górników, a w okresie wakacyjnym obejmując również dzieci. Niebezpieczne warunki „dzikiego” wydobycia przyczyniły się do śmierci kilku osób. Ze względu na niezgodność tej praktyki z prawem (zasoby od pół metra w głąb ziemi są mieniem państwowym), biedaszybnicy doświadczają represji ze strony policji i straży miejskiej, w postaci mandatów, innych kar pieniężnych i wyroków więzienia w zawieszeniu. Odnotowywano też przypadki pobic pracowników biedaszybów przez „nieznanych sprawców”⁶. W ostatnich latach odbywały się w Wałbrzychu demonstracje i strajki osób pracujących w biedaszybach, zdarzały się aresztowania przywódców tych protestów. W lutym roku 2004 powstał Społeczny Komitet Obrony „Biedaszyby”, kilka miesięcy później przekształcony w Stowarzyszenie „Biedaszyby”.

Sytuacja w sferze zatrudnienia dziś

Pod koniec sierpnia 2009 roku w powiecie wałbrzyskim zarejestrowanych było 11,3 tys. bezrobotnych, co daje stopę bezrobocia na poziomie 16,9%. Jest to wskaźnik wyższy od stopy bezrobocia na poziomie kraju (10,8%) oraz na poziomie województwa dolnośląskiego (11,7%).

W 1997 roku powołano do życia, jako spółkę z o.o. (z większościovym udziałem Skarbu Państwa), Wałbrzyską Specjalną Strefę Ekonomiczną „INVEST-PARK”. W ramach funkcjonowania strefy, która działać ma do roku 2020, inwestorzy mogą korzystać z pomocy publicznej pokrywającej nawet 40-50% kosztów w formie zwolnienia z podatku dochodowego. Obecnie na terenie WSSE (obejmującej obecnie 38 podstref, z czego 23 na terenie województwa dolnośląskiego, w tym sam Wałbrzych) działa 88 firm z kilkunastu krajów. W roku 2008 na inwestycje w WSSE zdecydowało się 37 firm. Nakłady inwestycyjne w 2008 roku wyniosły 9,63 mld złotych.

Główne sektory zatrudnienia w Wałbrzychu to obecnie m.in.: przemysł motoryzacyjny (m.in. Toyota w ramach WSSE), przemysł ceramiczny, szklarski, włókienniczy (m.in. Camela SA), maszynowy i metalowy, a także Wałbrzyskie Zakłady Koksownicze "Victoria" S.A. (w ramach zakładu pracuje jedyna pozostała koksownia).

Pomoc społeczna

Wydatki na zadania realizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w ostatnich latach kształtowały się na poziomie:

2004 – 25.060.626 zł

2005 – 28.240.582 zł

2006 – 33.887.548 zł

2007 – 34.383.894 zł

2008 – 31.999.964 zł.

Oznacza to, że w roku ubiegłym całość wydatków była niższa niż dwa lata wcześniej.

Łączny koszt zadań finansowanych z budżetu gminy wyniósł w 2008 roku 17.619.754 zł, z czego:

zwalczanie narkomanii 59 959,25

przeciwdziałanie alkoholizmowi 832 641,70

domy pomocy społecznej 1 969 863,24

ośrodki wsparcia, schronienie w tym Integracyjny Dom dla Bezdomnych 308 714,86

zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe 3 925 475,97

dotatki mieszkaniowe 6 598 729,06

ośrodki pomocy społecznej 3 449 654,78

usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze 474 715,26

1Większość poniższych informacji o sytuacji Zagłębia Wałbrzyskiego, za: Agnieszka Brytan, Lech „Lele” Przychodzki, „Fabryka ludzkich śmieci”, *Kwartalnik Elbląski Tygiel*, nr 1(42)/2006.

[2](#)Efektywność wydobycia miała dzięki nowemu systemowi technologicznemu wzrosnąć o 30%. Por. Tadeusz Dudź, „Biedaszyby zamiast Kopernika”, <http://zgorzelec.naszemiasto.pl/wydarzenia/355770.html>.

[3](#)Jeden z wałbrzyskich inżynierów komentował to tak: „Jeżeli wspomniana grupa w ciągu 7 dni dokonała tak potężnej analizy: złoża, zatrudnienia, możliwości wydobycia, kosztów, ogólnej ekonomii – to ja sobie nie wyobrażam realności takich ocen. Jest to jedna z podstaw, dzięki którym uważam, że to jest bezsens, że to tylko przykrywka opinii tego zespołu pod decyzje, które i tak i tak wcześniej zapadły”. Cytat za: Brytan, Przychodzki, op. cit.

[4](#)Dudź, op. cit.

[5](#)Brytan, Przychodzki, op. cit

[6](#)Por. tamże.

